

Amanda Bittner and Royce Koop (eds.)

PARTIES, ELECTIONS AND THE FUTURE OF CANADIAN POLITICS

University of British Columbia Press, Vancouver 2013 (ss. 342)

Zagadnienia ustroju politycznego Kanady, podobnie jak innych dominiów tworzących brytyjską Wspólnotę Narodów, nie były dotąd przedmiotem szczególnego zainteresowania doktryny prawa konstytucyjnego na kontynencie europejskim. Tę uwagę można odnieść także do nauki tej gałęzi prawa w Polsce, bowiem jej przedstawiciele poświęcili ustrojowi Kanady zaledwie kilka obszerniejszych opracowań. Wśród nich na uwagę zasługuje przede wszystkim monografia M. Grzybowskiego *Szkice kanadyjskie (państwo, ustrój, obywatele)*, Kielce 2003 oraz praca R. Radka *System konstytucyjny Kanady*, Warszawa 2011. Opracowania te mają jednak zaledwie przyczynkarski charakter, gdyż koncentrują się na niektórych instytucjach ustrojowych, bądź też zawierają tylko ogólną charakterystykę systemu rządów współczesnej Kanady.

W konsekwencji zdecydowana większość publikacji traktujących o systemie ustrojowym tego państwa jest dziełem przedstawicieli kanadyjskiej nauki prawa konstytucyjnego oraz politologii. Należy do nich także recenzowana tu monografia, będąca jednym z najnowszych opracowań poświęconych przeobrażeniom oraz aktualnym problemom systemu politycznego i ustroju państwowego Kanady. Została ona przygotowana przez zespół liczący 17 autorów, w którym funkcji redaktorów całego tomu podjęło się dwoje politologów młodszego pokolenia: prof. Amanda Bittner z Uniwersytetu Nowej Fundlandii w Saint Johns i prof. Royce Koop z Uniwersytetu Manitoba w Winnipeg.

Autorzy opracowań zamieszczonych w tej monografii koncentrują swoją uwagę na dwóch zasadniczych kwestiach. Pierwszą z nich jest problematyka ewolucji i obecnego kształtu systemu partyjnego Kanady oraz roli tych partii politycznych, które w ostatnich latach cieszą się największym poparciem ze strony elektoratu. Druga płaszczyzna rozważań obejmuje wybrane aspekty prawa wyborczego do parlamentu federalnego i problematykę reprezentacji politycznej, ze szczególnym uwzględnieniem wyników kolejnych wyborów parlamentarnych oraz ich wpływu na układ sił politycznych w Izbie Gmin. Szczegółowe rozważania zostały poprzedzone rozbudowanym wprowadzeniem (*Change and Continuity in Canadian Parties and Elections*), w którym redaktorzy monografii dokonali ogólnej prezentacji najnowszych przeobrażeń w systemie partyjnym i wyborczym współczesnej Kanady.

Każdy z autorów podejmujących problematykę modyfikacji systemu partyjnego Kanady zgodnie wskazuje, że w okresie ostatniego ćwierćwiecza największe znaczenie dla kształtu sceny politycznej w tym państwie miały zmiany, do których doszło trzykrotnie: w 1993, 2004 i 2011 roku. Niewątpliwie należy się z nimi zgodzić, gdyż każda z tych dat związana była z daleko idącymi przekształceniami zarówno w istniejącym wcześniej systemie partyjnym, jak też w układzie sił politycznych w parlamencie federalnym.

Przez wiele dziesięcioleci system partyjny Kanady posiadał wszelkie cechy klasycznego systemu dwupartyjnego, gdyż w walce o władzę rywalizowały ze sobą tylko dwie dominujące partie: Partia Postępowo-Konserwatywna (*Progressive Conservative Party of Canada*) oraz Partia Liberalna Kanady (*Liberal Party of Canada*). Radykalny przełom nastąpił właśnie w 1993 r., gdy konserwatyści (posiadający dotąd 169 mandatów, a więc bezwzględną większość w Izbie Gmin) ponieśli „historyczną” klęskę w wyborach parlamentarnych, zdobywając zaledwie 2 mandaty poselskie. Od tamtej pory zaznaczyła się wyraźna dominacja liberałów, którzy także w dwóch kolejnych wyborach parlamentarnych (w 1997 i 2000 r.) zdobywali bezwzględną większość mandatów w Izbie Gmin i tworzyli jednopartyjny rząd, co sprzyjało oczywiście stabilizacji w funkcjonowaniu gabinetu.

Kolejnym przełomowym momentem były wybory do parlamentu federalnego w 2004 r. Wybory te przyniosły przede wszystkim widoczny spadek poparcia dla Partii Liberalnej, wobec czego liberałowie zostali zmuszeni do utworzenia mniejszościowego gabinetu Paula Martina. W ten sposób zapoczątkowany został w Kanadzie kilkuletni okres funkcjonowania rządów mniejszościowych, które musiały liczyć na poparcie ze strony słabszych ugrupowań parlamentarnych. Następne wybory do Izby Gmin w 2006 i 2008 r. przyniosły z kolei sukces Konserwatywnej Partii Kanady (*Conservative Party of Canada*), która zdobyła odpowiednio 124 i 143 mandaty na ogólną liczbę 308 mandatów w izbie niższej parlamentu.

Po raz trzeci daleko idące przetasowanie na scenie politycznej Kanady przyniosły ostatnie wybory parlamentarne z 2011 roku. Zakończyły się one pełnym sukcesem konserwatystów, którzy zdobyli 166 mandatów i utworzyli pierwszy od 2004 r. rząd większościowy. Z kolei Partia Liberalna wywalczyła jedynie 34 mandaty, co było najgorszym wynikiem w historii tego ugrupowania. Rolę formalnej opozycji przejęła wobec tego po raz pierwszy Nowa Partia Demokratyczna (*New Democratic Party*), posiadająca 103 mandaty w Izbie Gmin.

Prezentowana w monografii analiza różnych aspektów systemu wyborczego do parlamentu federalnego oraz modelu reprezentacji politycznej, powiązana była zazwyczaj z omawianymi w jej treści przeobrażeniami w systemie partyjnym Kanady. Dużo uwagi poświęcono jednak także ocenie podejmowanych reform prawa wyborczego do Izby Gmin, których celem było przede wszystkim usprawnienie procedury elekcji deputowanych oraz zagwarantowanie jak najbardziej racjonalnej reprezentacji w parlamencie federalnym poszczególnych prowincji i okręgów wyborczych.

Podkreślano jednocześnie problem wzrostu roli pieniądza w systemie wyborczym Kanady, zwłaszcza w zakresie finansowania kampanii wyborczych.

Autorzy tekstów traktujących o wyborach parlamentarnych skoncentrowali się tylko na systemie wyborczym do Izby Gmin, bo jest to zresztą jedyna izba parlamentu federalnego, której skład wyłaniany jest w głosowaniu powszechnym i bezpośrednim. Zabrakło mi jednak uwag o sposobie kształtowania drugiej izby kanadyjskiego parlamentu (Senatu), tym bardziej, że pojawiają się propozycje wprowadzenia wyborów powszechnych także do tej izby. Skład Senatu wyłaniany jest tradycyjnie w drodze nominacji senatorów, które dokonywane są przez gubernatora generalnego (reprezentującego w Kanadzie głowę państwa, którą jest formalnie monarcha brytyjski), przy czym wnioski w tym zakresie pochodzą zawsze od premiera rządu federalnego. Taki system formowania drugiej izby parlamentu jest już bez wątpienia unikalny we współczesnych systemach ustrojowych. Dodam jeszcze tylko, że w treści recenzowanej monografii nie znalazła się także ocena wyników wyborów do parlamentu prowincji Quebec z 2012 r., które przyniosły wówczas sukces frankofońskiemu i separatystycznemu Blokowi Quebecu (*Bloc Quebecois*).

Poza wspomnianym już wprowadzeniem, na całość opracowania składa się 14 odrębnych, ale niezbyt rozbudowanych, rozdziałów. Pierwszy z nich (*Has Brokerage Politics Ended? Canadian Parties in the New Century*), którego autorem jest Kenneth Carty, charakteryzuje przemiany w systemie kanadyjskich partii politycznych, jakie miały miejsce w początkach XXI stulecia. Zwraca on szczególną uwagę na proces systematycznego spadku poparcia ze strony elektoratu dla kandydatów Partii Liberalnej i zmniejszającej się zarazem reprezentacji tego ugrupowania w Izbie Gmin, szczególnie w latach 2004–2011, przy jednoczesnym (w tym samym okresie) wzroście liczby mandatów zdobywanych przez Nową Partię Demokratyczną.

W kolejnym rozdziale (*Candidate Recruitment in Canada: The Role of Political Parties*) William Cross i Lisa Young przedstawiają polityczny mechanizm selekcji kandydatów na deputowanych do Izby Gmin. Warto tu podkreślić, że w Kanadzie, analogicznie jak w innych systemach ustrojowych, dominującą rolę w procesie zgłaszania kandydatur pełnią partie polityczne, stąd też uzyskanie mandatu przez niezależnego kandydata należy do rzadkości.

Trzy następne rozdziały poświęcone zostały bardziej szczegółowym problemom z zakresu praktyki wyborczej. W rozdziale trzecim (*Constant Campaigning and Partisan Discourse in the House of Commons*) Kelly Blidook i Matthew Byrne zwracają uwagę na niektóre aspekty kampanii wyborczej, w tym prowadzonej przez posłów podczas obrad Izby Gmin. Tematem czwartego rozdziału (*Constituency and Personal Determinants of MPs' Positions on Social Conservative Issues in the 37th and 38th Canadian Parliaments*), napisanego przez Munroe Eaglesa, są zagadnienia debat parlamentarnych o problemach społecznych podczas dwóch kadencji parlamentu. Rozdział piąty (*City Minister: The Local Politics of Cabinet Selection*), któ-

regu autorem jest Anthony M. Sayers, traktuje zaś o wybranych kwestiach tworzenia rządu po wyborach parlamentarnych.

W rozdziale szóstym (*Women Voters, Candidates, and Legislators: A Gender Perspective on Recent Party and Electoral Politics*) Elizabeth Goodyear-Grant podaje analizie problem wyraźnej aktywizacji kobiet w życiu politycznym Kanady. O procesie tym świadczy, zdaniem autorki, systematyczny wzrost udziału kobiet zarówno w składzie parlamentu federalnego, jak też – jeszcze w szerszym zakresie – w składzie legislatur poszczególnych prowincji. Pojawia się tu również pytanie, na ile nowe tendencje w systemie partyjnym i wyborczym Kanady mogą sprzyjać jeszcze bardziej znaczącej aktywności kobiet w kandydowaniu do parlamentu oraz w realizacji jego podstawowych funkcji.

Treścią rozdziału siódmego (*Revisiting the „Ethnic” Vote: Liberal Allegiance and Vote Choice among Racialized Minorities*), opracowanego przez Allison Harell, jest problematyka uczestnictwa w wyborach mniejszości etnicznych. W Kanadzie zalicza się ją do istotnych zagadnień systemu wyborczego, a to z uwagi na konieczność zagwarantowania możliwości aktywnego udziału w wyborach przez rdzennych mieszkańców tego państwa (Eskimosów i Indian), którzy są rozproszeni na znacznym terytorium w północnych krańcach prowincji.

W rozdziale ósmym (*The Canadian Party System: Trends in Election Campaign Reporting 1980-2008*) Blake Andrew, Patrick Fournier i Stuart Soroka charakteryzują przebieg kampanii wyborczych w wyborach do parlamentu federalnego. Z kolei Russell A. Williams w rozdziale dziewiątym, noszącym tytuł *Parties, Politics, and Redistribution: The Constitutional and Practical Challenges of Politicized Apportionment*, zajmuje się bardzo istotną dla procesu reprezentacji problematyką rozdziału mandatów deputowanych w parlamencie w stosunku do liczby głosów oddanych na poszczególne ugrupowania polityczne. Nie mniej istotne kwestie poruszone zostały w rozdziale dziesiątym (*Too Little, Too Soon: State Funding and Electoral District Associations in the Green Party of Canada*), gdzie Harold J. Jansen i Lisa Lambert zajęli się problematyką finansowania wyborów. Swoje rozważania oparli zarówno na analizie obowiązujących regulacji prawnych, jak też na doświadczeniach z praktyki wyborczej, biorąc jako przykład problem finansowania udziału w wyborach kandydatów kanadyjskiej Partii Zielonych (*Green Party*).

Na uwagę zasługują także trzy kolejne rozdziały opracowania, w których podjęte zostały jeszcze inne problemy związane z funkcjonowaniem systemu partyjnego Kanady. W treści rozdziału jedenastego (*When Partisans Are Attacked: Motivated Reasoning and the New Party System*) Scott Matthews przedstawia ramy i formy dyskursu politycznego w warunkach zmieniającego się systemu partyjnego. Podobną problematyką zajęła się też Amanda Bittner w rozdziale dwunastym (*Coping with Political Flux: The Impact of Information on Voters' Perceptions of the Political Landscape 1988-2011*). Stara się ona przede wszystkim określić, jak postrzegane są przez wyborców częste i znaczące przeobrażenia w kanadyjskim systemie partyj-

nym. W rozdziale trzynastym (*Situating the Canadian Case*) Richard Johnston zawarł zaś kilka ogólnych refleksji o systemie politycznym współczesnej Kanady.

Opracowaniem zamykającym prezentowaną monografię jest rozdział czternasty (*Parties and Elections after 2011: The Fifth Canadian Party System?*) autorstwa Royce Koopa oraz Amandy Bittner. Zastanawiają się oni, jakie będą konsekwencje wyników wyborów do Izby Gmin w 2011 r., które zakończyły się zdecydowanym zwycięstwem Konserwatywnej Partii Kanady i utworzeniem przez nią większościowego gabinetu. I tutaj właśnie pojawia się nader istotne pytanie: czy od 2011 r. funkcjonuje w Kanadzie kolejny (historycznie – piąty) model systemu partyjnego? Na to pytanie redaktorzy monografii nie udzielają jednak jednoznacznej odpowiedzi.

Lektura recenzowanej monografii prowadzi do zasadniczego wniosku, że jest to bardzo cenne i niezwykle aktualne opracowanie o podstawowych instytucjach systemu politycznego współczesnej Kanady. Można je wobec tego z pełnym przekonaniem rekomendować osobom zainteresowanym różnymi aspektami struktury oraz funkcjonowania ustrojów politycznych państw demokratycznych.

*dr hab. Stanisław Bożyk, prof. UwB
Uniwersytet w Białymstoku*